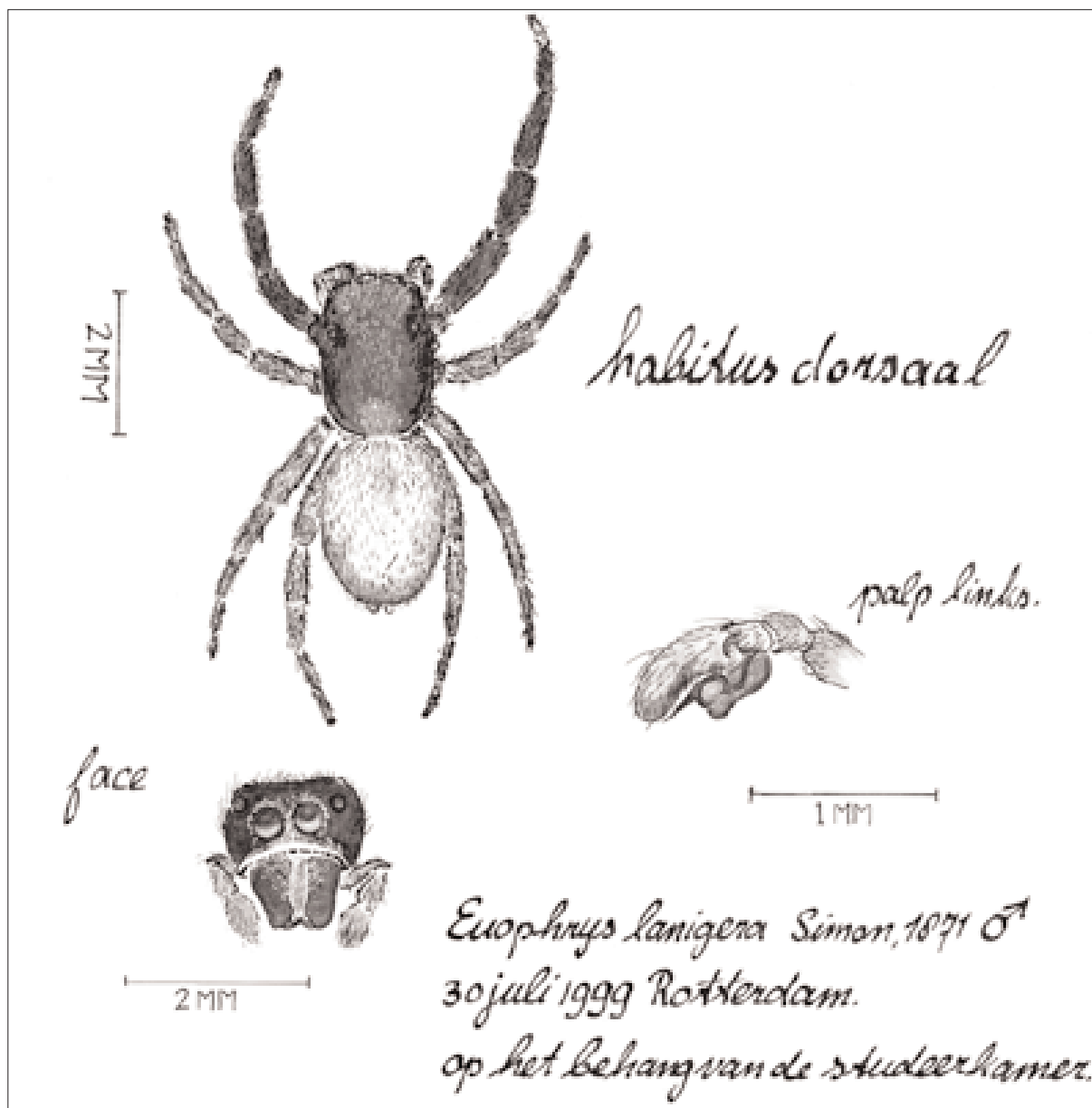

De spinnen van 10-hoog

deel 9 Panta Rhei¹

ARTHUR E. DECAE *

DE NEGENDE SPIN VAN
10-HOOG: *EUOPHRYS*
LANIGERA SIMON, 1871.
[ILLUSTRATIE: ARTHUR
DECAE]

Eén van de wonderlijke paradoxen van de menselijke geest is dat die enerzijds geobsedeerd is door 'sex and drugs and rock and roll' en zich anderzijds de hemel voorstelt als 'a place where nothing ever happens'. [losse gedachte van de auteur]

Het kerkhof van Krimpen

Vorige week belandde ik bij toeval op het kerkhof van Krimpen aan de Lek, niet onder een zerk, maar als toerist. Mijn broer bouwt zijn nieuwe huis in het oh zo laag gelegen grasland achter de dijk en ik ging kijken naar de vorderingen van de bouw. Na de bezichtiging

vond ik, tot mijn verrassing, vier kavels en vijf sloten verderop het door ranke polderbomen omzoomde kerkhof waar de doden al sinds vier eeuwen beneden NAP rusten. De oudste grafsteen met een leesbare tekst toonde het jaartal 1613. Dat is het jaar waarin De Turken Hongarije veroveren, Karel-Emanuel

van Savoye in Lombardije door de Spaanse troepen verslagen wordt en prins Cesi in Rome Galilei's brieven over zonnevlekken publiceert. Behalve namen en jaartallen waren op veel zerken nog korte teksten uitgebeiteld waarvan een aantal, in blijde verwachting, de dag des oordeels in grijze of zwart-

¹ alles stroomt, alles is steeds in wording (stelling van Heraclitus, circa 2500 BP)

*[drs A.E. Decae is collectiebeheerder spinnen van het Natuurmuseum Rotterdam; e-mail: halldcae@planet.nl]

te krulletters aankondigden.

Onder zulke stenen lagen, gezien de jaartallen, veelal Krimpenaren die op een gezegende leeftijd verscheiden waren, en ik vroeg me af hoe al die hoogbejaarden uit een andere eeuw bij hun verrijzenis de polder anno 2001 in zouden kijken. Tegelijkertijd, vroeg ik me af hoe wij 21e-eeuwers, vanaf het zonneterras van ons verbouwde dijkhuisje of vanuit onze 'four-wheel drive' in het zompige achterland, het tafereel op het kerkhof zouden aanschouwen. Zou zich van onder de weggeschoven grafstenen een losse verzamelingen knoken hergroeperen tot pierlala-achtige verschijningen of zou het een heel gedrang worden van 18e- en 19e-eeuwse slaapmutsen en hansoppen waartussen rijke gereformeerde boeren in zondagse pakken met gouden kettinghorloges en gesteven boorden zich naar de voorgrond zouden ellebogen? Alsof de duivel er mee speelde, kreeg ik reeds de volgende morgen het antwoord uit mijn wekkerradio. Een voor het vroege tijdstip verdacht eufore omroester van de EO moedigde het hele land aan op hemelvaartsdag het evangelisatiespektakel in Zwolle te gaan bezoeken. We zouden, als we ons uiteindelijk uit de 300 km lange file hadden vrij geworsteld, alles horen over de terugkeer van Jezus, over hoe het precies zou gaan op de dag des oordeels en ik had er met mijn voorstelling van het gedrang op het kerkhof van de vorige avond kennelijk niet zo heel ver naast gezeten.

Eerst zouden de doden allemaal een nieuw lichaam krijgen, verzekerde het meisje van de EO ons, om zich vervolgens op een wolk rond de verlosser te groeperen. Wij, levenden, moesten eerst nog even in de file wachten om één voor één voor de ballotagecommissie te verschijnen. De gezegenden onder ons zouden daarna ook een nieuw lichaam aangemeten krijgen waarin we de eeuwige heerlijkheid aan zouden kunnen. Over wat er met de afvalligen zou gebeuren repte de EO niet op deze zonnige voorjaarsmorgen.

Zonder bril

Toen ik vanmorgen onder de douche vandaan stapte, zag ik iets kleins bewegen in de vensterbank van de badkamer. Omdat de aftakeling van de ouderdom mij reeds heftig te pakken heeft, kon ik zonder bril niet zien wat het was dat daar bewoog. Het was een klein beestje, zoveel zag ik nog wel en tijdens het afdrogen observeerde ik gespannen en kippig de bewegingen onder het beslagen raam. Het beestje bewoog zich op een heel karakteristieke manier. Het schoot in kleine rukjes vooruit om dan plots even stil te vallen en kort daarop weer langzaam in beweging te komen en na enkele seconden weer zo'n snel rukje vooruit te maken. Soms veranderde het beestje even met een snelle beweging van richting, om weer even abrupt terug te draaien en de oude weg schokkerig te vervolgen. Zelfs zonder bril meende ik het typische bewegingspatroon van een kleine springspin (*Salticidae*) te herkennen en toen ik eindelijk, gekleed in horloge en bril, de zaak nader in ogenschouw nam, werd mijn hypothese bevestigd. Ik moet bekennen dat ik me trots voelde dat ik als bedaagde spinnoloog toch mijn lievelingsdieren zonder gebruikmaking van protheses had weten te herkennen, maar ik voelde tevens de treurnis om het verlies van mijn jeugd. Ooit had ik met het blote oog de paringsdans van de minuscule *Euophrys frontalis* in de Drentse hei geobserveerd en ooit had ik, gewapend met niet meer dan een notitieboekje en een potlood, de hele spinnenfauna van een stadstuin geïnventariseerd. Hoe kort is dat allemaal pas geleden en wat een deernis eigenlijk dat ik nu zonder bril de bewegingen van een klein beestje vijf minuten aandachtig moet observeren voor ik kan besluiten of het een spin, een pissebed of een torretje is. Het is een schrale troost dat ik weet dat ik op veel herkenning kan rekenen bij de oudere lezers, maar het is toch verschrikkelijk dramatisch dat je als mens lang genoeg kunt leven om je eigen verval tot het bittere einde mee te moeten maken.

Geloof & Mythe

Natuurlijk bestaat er een oud medicijn tegen ouderdomsdepressie en dat is 'Het Geloof'. Ik weet uiteraard ook dat steeds meer mensen allergisch voor 'Het Geloof' zijn geraakt en persoonlijk zie ik dat als een bewijs voor het voortschrijden van de beschaving, maar voor velen is 'Het Geloof' uiteindelijk de enige troost in dit aardse tranendal. Dus met de belofte van zo'n nieuw lichaam en eeuwige zorgeloze gelukzaligheid heeft de EO, 500 jaar na het verstrijken van de middeleeuwen, nog steeds een verkoopargument van formaat. De visioenen van eeuwig leven en eeuwige jeugd deelt het evangelisch volksdeel overigens met vrijwel elke mythologie op aarde. Het miegelt van de eeuwig jeugdige, onsterfelijke goden in de mythologieën van de wereld waarmee de lokaal altijd sterk geheiligde verhalen het algemeen menselijk verlangen naar eeuwige onveranderlijke jeugd als het ware uitschreeuwen. Maar helaas voor alle aanhangers; mythologie heeft geen ander verband met de werkelijkheid dan met de werkelijkheid van de individuele fantasie van de gelovige. Mythen zijn per definitie ongeloofwaardige verhalen schrijft Robert Graves in zijn introductie van *The New Larousse Encyclopedia of Mythology* letterlijk² (Graves 1993). Maar omdat de Franse encyclopedisten voortkwamen uit de christelijk kerkelijke traditie laat Larousse de onderliggende mythologie van het christendom buiten beschouwing als ware dat, de *contradictio in terminis* voor lief genomen, de enige geloofwaardige mythe. Maar om nog even bij *The New Larousse Encyclopedia of Mythology* te blijven, Graves (1993) geeft twee redenen voor het bestaan van mythen. Ten eerste dienen ze om de onbeantwoorbare vragen rondom de menselijke existentie te beantwoorden, waarmee ze de ruimte scheppen voor de gelukzalige fantasieën over walhalla, hemel, nirvana enzovoorts. Ten tweede dienen mythen om het bestaande sociale systeem en de bijbehorende verdeling van de macht te legitimeren. "The second

² Mythology is the study of whatever religious or heroic legends are so foreign to a student's experience that he cannot believe them to be true. Hence the English adjective 'mythical' meaning 'incredible'; and hence the omission from standard European mythologies, such as this, of all Biblical narratives even when closely paralleled by myths from Persia, Babylonia, Egypt and Greece. (Graves 1993)

function of myth is to justify an existing social system...' (Graves 1993). Ook in dit opzicht heeft het christendom een traditie die naadloos past in de door Larousse gehanteerde definities van mythologie. Het bekendste voorbeeld uit de geschiedenis in dit verband is natuurlijk het verhaal van Galilei waarin machtsstreven, behoudzucht en de hang naar eeuwige onveranderlijkheid allemaal zodanig karikaturale vormen aannemen dat zelfs een paus er drie en een halve eeuw later zijn excuses voor moet aanbieden.

Galilei

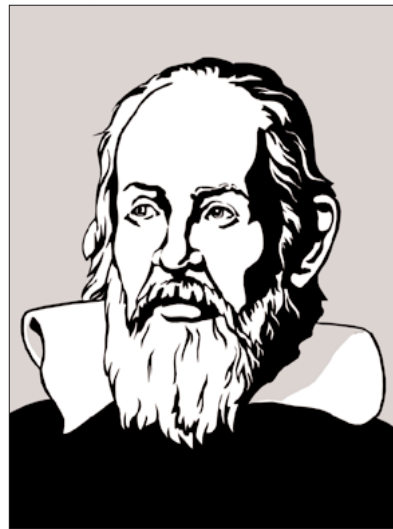
Galilei werd in 1633 gevangen gezet voor zijn steun aan het Copernicaanse, heliocentrische wereldstelsel dat in die tijd in de christelijke wereld werd gezien als een ongehoorde godslasterlijke opvatting. Niet alleen het hiernamaals was in die tijd eeuwig en onveranderlijk, die onveranderlijkheid strekte zich ook uit in het ondermaanse, althans in zoverre de kerk van Rome daarmee de waarheid tot in den eeuwigheid in pacht zou houden. Alfred Engländer en Anna Sikora schrijven in hun vertaling van Dava Sobel's (1999) *De dochter van Galilei* over het beginnende wetenschappelijk geknaag aan dat christelijk mythische wereldbeeld: 'In 1626 had Galilei zijn Dialogo zo lang links laten liggen dat zijn vrienden vreesden dat hij er nooit meer verder aan zou werken. En als Galilei dat niet deed, wie moest er dan naar voren treden om het egocentrische beeld bij te stellen dat de mens zich van de kosmos had gevormd? Galilei was immers de uitgelezen persoon om de meest verbijsterende ommekeer in perceptie te opperen die het intellectuele denken ooit had geschokt: wij zijn niet het middelpunt van het heelal. De onbeweeglijkheid van de wereld is een illusie. We draaien rond. We ijlen voort door de ruimte. We cirkelen om de zon. We leven op een dode ster.' (pagina 167)

En zo is het maar net. Al de stabiliteit van eeuwige rust en gelukzaligheid in onze dromen is nep. De kosmos is een kolkende oceaan, waarin, tot ons verdriet, de wereld niet meer is dan een

schuimvlok in de eeuwig voortrollende branding van verandering en vergankelijkheid en het menselijk bestaan tot atomaire dimensies is gereduceerd. *Panta Rhei*, vroeger at ik met gemak zes boterhammen voor de lunch, nu nog maar twee, vroeger werd ik verliefd op elke korte rok, nu merk ik er nog sporadisch één op, vroeger had ik mijn vader om me tegen af te zetten en nu eigenlijk niemand meer. Alles verandert voortdurend in de mallemolen van het leven en ik vrees dat zo iets ook geldt in het hiernamaals. Misschien dacht er nog iemand dat er een constante in de natuur bestond zoals de eeuwige afwisseling van de seizoenen of de zich herhalende schijngestalten van de maan, de cyclus uit Stephen Gould's (1988) *Time's Arrow*, *Time's Cycle*, maar helaas, *Time's Arrow* infecteert zelfs het kleinste onderdeel van het bestaan en helemaal niets is onveranderlijk. Zelfs de Nederlandse spinnenfauna verandert voortdurend kan ik u vertellen. Vroeger zag je deze soort nooit in Nederland en nu merk ik er zelfs zonder bril één op in de vensterbank van mijn badkamer: een exemplaar van de soort *Euophrys lanigera* (SIMON, 1871).

Spinet

In zijn onvolprezen nieuwsbrief *Spinet* publiceert Peter van Helsdingen regelmatig een update van de soortenlijst van Nederlandse spinnen. Dit is een veranderlijke en 'grosso modo' groeiende lijst. In 1971 schatte pater Chrysantus het aantal soorten spinnen in Nederland nog op ruim 450. De pater geeft er blijk van zelf onder de indruk te zijn van dit aantal want hij schrijft: 'het aantal verschillende soorten spinnen, dat in ons land voorkomt, is niet zo gering als men gewoonlijk denkt, nl. ruim 450.' (Chrysantus 1971). Hoe kon de goede pater in 1971 vermoeden dat het aantal soorten op de Nederlandse spinnenlijst in de volgende jaren met de AEX zou meegroeien om deze laatstelijk kwakkelende index uiteindelijk ruimschoots voorbij te streven. Van Helsdingen schat het aantal Nederlandse soorten spinnen in zijn bewerking van Chrysantus' boekje in 1980 reeds op circa 500. In *Spinet* nr. 5 noemt van

GALILEI (1564-1642),
ITALIAANSE WISKUNDIGE,
ASTRONOOM EN
NATUURKUNDIGE.

Helsdingen (1988) 595

Nederlandse spinnensoorten, in *Spinet* nr. 7 (1993) zijn dat er al 651 en in *Spinet* nr. 13 (1998) tusslotte 707! Als de groei zich in dit tempo voortzet, zullen we in Nederland ergens in de jaren tussen 2025 en 2030 de grens van duizend inheemse spinnensoorten bereiken. Is dat een positieve ontwikkeling? Natuurlijk is de macrobeweging van de veranderingen in het leven die van de wieg naar het graf, zoals ik hierboven omslachtig heb proberen uit te leggen en niet andersom, maar dat wil nog niet zeggen dat er geen vrolijke veranderingen bestaan. Bovendien zitten er altijd wel twee kanten aan elke verandering. Voor de gemiddelde spinnofiel is een rijkere inheemse spinnenfauna misschien een vreugdevol toekomstperspectief, voor de gemiddelde arachnofoob ligt dat hoogst waarschijnlijk anders. Wat zou dan de drijfveer kunnen zijn achter de groeiende nationale biodiversiteit van spinnen? Een misschien nog interessantere vraag is hoe het komt dat de biodiversiteit van spinnen zo toeneemt terwijl de algemene gedachte toch is dat de natuur in ons land in rap tempo verarmt. Misschien een leuk thema voor de volgende spinnen van 10-hoog want ik heb hier alweer zoveel veranderingsellende gespuid dat ik het verder, eventueel met m'n kop in het zand, alleen nog maar over vreugdevolle veranderingen wil hebben. Vreugdevolle veranderingen zoals, vanuit het perspectief van de spinnoloog, de ontdekking van *Euophrys lanigera* in Nederland.

Cultuurvolger

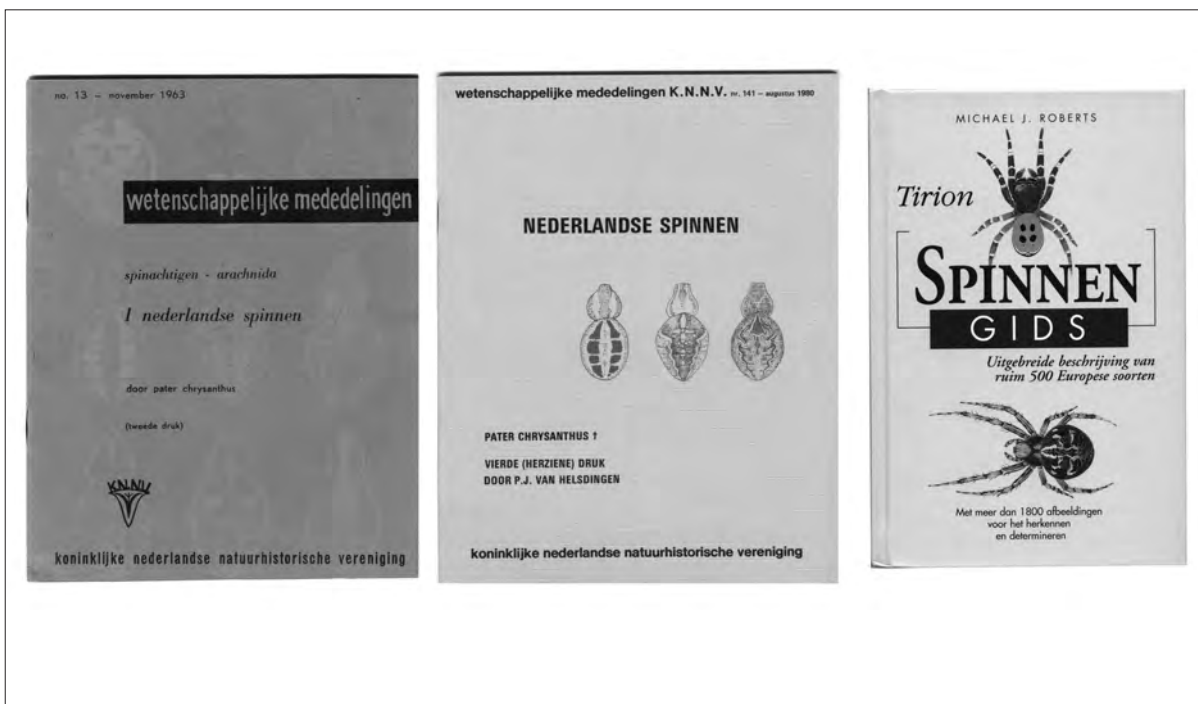
In Spinet No. 12 van december 1997 schreef H. Wijnhoven het volgende: '*Euophrys lanigera* (SIMON, 1871) heeft steeds gestaan op de 'Lijst van in Nederland voorkomende of mogelijk voorkomende spinnen' (Van Helsdingen, 1988). Tot nu toe werd het voorkomen in ons land van deze springspin nooit gepubliceerd en hij zou eigenlijk maar eens geschrapt moeten worden' (Wijnhoven 1997).

Vervolgens vertelt Wijnhoven dat hij een heel aantal spinnen van deze soort in en op zijn huis in Nijmegen heeft aangetroffen en dat *Euophrys lanigera* daarmee definitief een vaste plaats op de Nederlandse soortenlijst verdient. Ik kan hierbij melden dat dit grappige kleine springspinnetje ook in Rotterdam is aangekomen en zich daar al tot op 10-hoog heeft verspreid. Mijn eerste exemplaar trof ik aan op het behang van de studeerkamer op 30 juli 1999 en sinds die tijd ben ik de soort al op verschillende plaatsen in het land tegengekomen. Het is een intrigerende vraag hoe het kan dat een soort die op van Helsdingen's lijst van 1988 (Spinet No. 5) nog helemaal niet als een lid van de Nederlandse fauna wordt genoemd, zich hier binnen acht jaar zo breed heeft kunnen vestigen dat Rudi Jocqué en Aard Noordam (1998) hem in de Tirion

Spinnengids de door-de-weeks klinkende naam 'Huisspringspin' hebben geven. Kan het zijn dat de groeiende biodiversiteit van spinnen een gevolg is van de groeiende culturele diversiteit in Nederland? Met andere woorden, is er een leuke pionierspopulatie *Euophrys lanigera* meegekomen in de koffer van een immigrant. Met *Euophrys lanigera* onder de microscoop is dat een gedachte die makkelijk opkomt. Tenslotte heeft deze soort zich tussen mijn flessen bodylotion, badzout, kleurshampoo en aftershave een echte cultuurvolger getoond. Maar misschien is deze conclusie te snel, te vluchtig, te weinig onderbouwd, te ongeloofwaardig, te veel op gemakkelijk geloof en fantasie gebouwd en slaat hij dus nergens op. Misschien behoeft de verschijning van *Euophrys lanigera* eerst een degelijk, moeizaam, kritisch en gewaagd onderzoek zoals het altijd gaat in de wetenschap. Dat was al zo toen Galilei in 1610 de manen van Jupiter en daarmee de veranderlijkheid van de hemel ontdekte, en het nog tot 1687 zou duren voordat Newton kon verklaren waarom ze niet naar beneden vielen.[]

Literatuur

- Chrysantus, 1971 - Nederlandse Spinnen - 3e druk, Wetenschappelijke mededeling KNNV no. 13
- Chrysantus, 1980 - Nederlandse Spinnen - 4e (herziene) druk door P.J. van Helsdingen, Wetenschappelijke mededeling KNNV no. 141
- Gould, S.J., 1988 - Time's Arrow, Time's Cycle - Pelican Books, London
- Graves, R., 1993 - Introduction to the New Larousse Encyclopedia of Mythology - English edition, The Hamlyn Publishing Group Ltd. London
- Helsdingen, P.J. van, 1988 - Nieuwsbrief Spinet no. 5
- Helsdingen, P.J. van, 1993 - Nieuwsbrief Spinet no. 7
- Helsdingen, P.J. van, 1998 - Nieuwsbrief Spinet no. 13
- Noordam, A.P., 1998 - Spinnengids (Nederlandse bewerking van M.J. Roberts, The Spiders of Great Britain and Ireland) met Nederlandse soortnamen van R. Jocqué - Tirion, Baarn
- Preston-Mafham, R. & K., 1984 - Spiders of the World - Blandford Press Ltd
- Sobel, D. 1999 - De Dochter van Galilei (Nederlandse vertaling door Alfred Engeland en Anna Sikora) - AMBO, Baarn
- Wijnhoven, H., 1997 - Nieuwsbrief Spinet no. 12

NEDERLANDSE SPINNEN
LITERATUUR IN EEN
NOTENDOP.